

**НИЙСЛЭЛ ХОТ ДУНДУУР УРСАН ӨНГӨРДӨГ ГОЛ МӨРНИЙ АШИГЛАЛТ,
МЕНЕЖМЕНТ, НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТАЛААРХИ БУСАД ОРНУУДЫН
ТУРШЛАГА,ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ** (Харьцуулсан судалгаа)

Д. Мягмарцэрэн, Ц. Болормаа, Г. Гэрэл, О. Нарантуяа, Г. Чулуун

Сэдвийн агуулга

Оршил

- 1. Франц улсын усны бодлого ба усны нөөцийг ухаалгаар ашиглаж буй туршлага**
 1. Хураангуй хэсэг
 2. Үндсэн хэсэг
 3. 1964-өөс 2007 он хүртэлх хугацаан дахь усны менежментийн бодлого болон хууль тогтоомжийн хөгжил.
 4. Усны менежментийн арга хэрэгслүүд болон удирдлагын тогтолцоо
 5. Seine-Normandy-ийн Усны агентлагийн үзүүлэлтүүд
- 2. Лондон хотын Thames мөрнийг ашиглах, хамгаалахтай холбоотой эрх зүйн зохицуулалт**
 1. Темза мөрөн
 2. Эрх зүйн зохицуулалт
 3. Темза мөрнийг зохистой ашиглах, хамгаалах акт
 4. Темза мөрнийг ашиглах, хамгаалах талаарх үндсэн зохицуулалт
- 3. БНХАУ-ын Бээжин хотын дундуур урсах голыг сэргээх төсөл хэрэгжүүлж буй туршлага**
 1. “Бээжин хотын усны бохирдлоос сэргийлэн хамгаалах сэргээх тухай тогтоол”
- 4. БНСУ-ын Сөүл хот дундуур урсдаг гол мөрний талаархи мэдээлэл**
 1. Хан мөрний хяналтын хорооны дүрэм /Ерөнхийлөгчийн 22068 тоот захирамж/
 2. Сөүл тусгай хотын Хан мөрний цэцэрлэгт хүрээлэнгийн байгууламж байгуулах болон удирдан зохион байгуулах тогтоол
- 5. ОХУ-ын Москва голын ашиглалт, хамгаалалт, сэргээлтийн талаархи туршлага**
 1. Москва хот ба Москва гол)
 2. Москва голын бохирдолт, түүнийг саармагжуулах арга хэмжээ
 3. ОХУ –ын Усны кодексийн байгаль орчныг хамгаалах чадамж, агуулгын зарим онцлог
 4. Зарим санал

* * *

ОРШИЛ

УИХ -ын гишүүн П.Алтангэрэл, Д.Кёкүшюзан Батбаяр нарын захиалгаар дэлхийн зарим том гүрнүүдийн нийслэл дундуур урсан өнгөрдөг гол, мөрөн болон бусад усны эх үүсвэр, нөөцийг хамгаалах, сэргээх, зүй зохистой ашиглах туршлагууд, эрх зүйн зохицуулалтын талаар харьцуулсан судалгааг хийж гүйцэтгэв.

Судалгаанд дэлхийн томоохон улс орнууд болох Их Британи, БНХАУ, БНСУ, ОХУ, Франц улсуудын холбогдох жишээнүүдийг сонгон авлаа. Судалгааны үр дүнгээс харахад, эрх зүйн бүлийн хувьд манай улстай ижил улс орнууд тухайлсан нэг голд зориулсан хууль батлахгүйгээр нийтлэг үйлчлэх Усны тухай хууль болон Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулиараа зохицуулж байна. Нийслэл хот дундуураа урсаж буй гол усаа тогтоол, журам, дүрэм, хөтөлбөр боловсруулах байдлаар хамгаалдаг байна.

Харин Англо-саксоны эрх зүйн бүлд хамаарагдах улс орнууд зарчмын өөр зохицуулалттай буюу тухайлсан нэг зүйл, юмс үзэгдэлд зориулан нийтлэг болон нийтлэг бус хэсэгчилсэн байдлаар үйлчлэх хууль тогтоомж батлан гаргадаг тул холбогдох жишээ болгон Их Британийн Лондон хотын дундуур урсах Темза мөрнийг хамгаалах эрх зүйн актын талаар орууллаа.

Нэг. Франц улсын усны бодлого ба усны нөөцийг ухаалгаар ашиглаж буй туршлага

Хураангуй хэсэг.

Францын усны менежмент нь Усны удирдлагын тогтолцоо болон хууль тогтоомжид үндэслэсэн чанар ба тоо хэмжээний хүрээнд, зохистой арга замаар болон холбогдох талуудын оролцоотойгоор хэрэгждэг. Өнөөдөр Усны менежментийн талаарх Францын системийг Европын улс орнууд суурь зарчим болгон авч хэрэгжүүлж байна. Усны удирдлагын тогтолцооны ирээдүйн төлөв байдалд нийцэн Францын өмнөх институционал, эдийн засгийн, төлөвлөгөөт арга хэрэгслүүд болон ус ашиглагчдын үүрэг роль өөрчлөгдсөн.

Усны удирдлагын тогтолцоо нь:

- усны менежментийн арга хэрэгслүүд
- Усны агентлаг
- Засгийн газар
- эрдэм шинжилгээний байгууллагууд
- голын ай сав газар зэрэг өргөн хүрээг хамарсан ойлголт юм.

1964-2007 он хүртэлх хугацаанд хэд хэдэн хууль батлан гаргасан нь Франц улсад институционал тогтолцоо бүхий усны менежментийн цогцыг бий болгосон. 1964 оны 12 сарын 16-ны хуулиар голын сав газрын менежментын талаарх орчин үеийн суурь зарчмуудыг тодорхойлж өгсөн. Мөн голын сав газрын асуудал хариуцсан 6-н байгууллага байгуулсан. Үүнээс бараг 30 орчим жилийн дараа, 1992 оны Усны тухай хуулиар голын сав газрын менежментийн төлөвлөгөө бүхий Францын усны менежментийн системийг шинэчлэн батласан. 2000 онд сав газруудын төлөвлөлт ба менежментийн суурь үндсийг багтаасан Усны удирдлагын тогтолцоог бий болгосон. 2006 он хүртэлх хугацаанд хэд хэдэн муж Европын Холбооны хууль дүрэмд нийцүүлэн усны менежментийн системээ шинэчилсэн.

ҮНДСЭН ХЭСЭГ

1. **1964-өөс 2007 он хүртэлх хугацаан дахь усны менежментийн бодлого болон хууль тогтоомжийн хөгжил.**

- 1964 оны 12 сарын 16-ны Усны тухай хуулиар голын сав газар дах усны менежментийн суурь зарчмуудын үндсийг тодорхойлж өгсөн. Дараах 3-н суурь зарчмыг өнөөгийн цаг үе дэх хамгийн төгөлдөршсөн зохицуулалт хэмээн ерөнхийдөө хүлээн зөвшөөрдөг:
 1. Томоохон голын сав газрын хувьд төвлөрсөн бус бие даасан менежменттэй байх
 2. Орон нутгийн засаг захиргааны байгууллага, ус ашиглагчид, усны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын төлөөлөгчдөөс бүрдсэн Усны зөвлөл (агентлаг) ажиллуулах буюу холбогдох оролцогчдын хамтарсан менежмент байх
 3. Чанарын болон тоон менежментэд зориулсан санхүүгийн урамшууллын арга хэрэгсэлүүд

Эдгээр зарчмуудыг анх бий болгохдоо голын сав газрын тодорхой хязгаарлагдмал хүрээг хадгалж хамгаалахад чиглэгдэж байсан. Хүрээлэн байгаа орчныг бохирдлоос хамгаалах зорилготой бохир усны төлбөр, усны хэрэглээг бууруулах, усны нөөцийг хадгалах зорилготой усны хэмжээнд тулгуурласан усны хэрэглээний татвар бий болох эрх зүйн үндсийг тавьсан.

Мөн Францын газар нутгийг 6-н том голын ай савд хувааж, эдгээрийг хариуцсан:

- Adour-Garonne,
- Artois-Picardie,
- Loire-Brittany,
- Rhine-Meuse,
- Rhone-Mediterranean-Corsica,
- Seine-Normandy гэсэн тус бүр 6-н Усны агентлаг байгуулсан.

- 1992 оны 1 сарын 3-нд батлагдсан хуулиар 1964 оны хуульд тусгагдсан, тодорхой зорилгуудад чиглэсэн үндсэн менежмент болон хүрээлэн буй орчныг хамгаалах төлөвлөгөөт зорилт зэрэгт үндэслэсэн суурь бодлогоо шинэчилэн сайжруулсан. Ингэхдээ усны менежментийн усны эх үүсвэр, усны нөөц гэсэн ойлголтод гадаргын болон гүний ус, далайн эрэг хавийн ус зэрэг аливаа хэрэглэгч ашиглаж байгаа бүх төрлийн усыг багтаасан. Эдгээр дээр нэмээд усны экосистем, намагшилттай газруудыг хүртэл усны менежментийн бодлогод хамруулахаар заасан. Мөн усны нөөцийг эдийн засгийн нөөц гэдэг утгаар авч үзсэн.

Усны менежментийг явуулах гол хэрэгсэл болгон “Усны менежментийн мастер төлөвлөгөө”-г (SDAGE фр.) батлан гаргасан. Энэ төлөвлөгөөгөөр ай сав газар бүрийн түвшинд тохируулан 10-15 жилийн үечлэлтэй менежментийн төлөвлөгөө боловсруулсан. Харин дээр дурьдсан үндсэн 6-н ай сав багтахгүй бусад дэд сав газруудын хувьд тухайн орон нутгийн ус эзэмшиж ашиглагчид тухайн нутаг дэвсгэртээ ус хамгаалалын менежментийг явуулахаар зохицуулсан.

- 2000 оны 10 сард батлагдсан Усны удирдлагын тогтолцоо нь Европ дахь харьцангуй төгөлдөржсөн усны менежментийн арга хэрэгсэлд тооцогдож байна. үндсэн зорилго нь 2015 он хүртэлх хугацаанд бүх төрлийн усны нөөц, голын ай савыг экологийн хувьд цэвэршүүлэх:
 - усны нөөцийн тогтвортой менежемент;
 - усны экосистемийн бүх төрлийн доройтлоос урьдчилан сэргийлэх;
 - хоол хүнсний хангамжид зориулсан сайн чанарын ундны усны хангалттай хэмжээний нөөцийг хамгаалах замаар нэмэгдүүлэх;

- гүний усны бохирдлыг бууруулах;
- аюултай бодисуудыг бүрмөсөн арилгах буюу боломжит хэмжээгээр бууруулах;
- Үер болон ган гачигийн аюулын хор нөлөөг бууруулахад оролцох;

Дээрх зорилгуудын хүрээнд “Усны менежментийн мастер төлөвлөгөө”-нд заасанчлан 6-н жил тутам хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хяналт үнэлгээ хийнэ. 2015 он хүртэл хэрэгжүүлэх гол үйл ажиллагаанууд:

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхийн тулд тухайн сав газар дахь хамтрагчид ба нийтийн үйлчилгээг авах.

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үндсэн арга зам нь мөнгөн хөрөнгө, санхүүгийн урамшуулал, боломжит ажил үүргийг гэрээний үндсэн дээр бусдаар гүйцэтгүүлэх арга хэрэгсэл.

➤ 2004 оны 4 сарын 21-нд Усны удирдлагын тогтолцоог дэмжих хуулийг батласан. Энэ хуулиар:

- 2015 он хүртэлх хугацаанд бүх төрлийн усны нөөц, эх үүсвэрүүдийг экологийн хамгийн сайн түвшинд аваачих;
- Аюултай, хортой бодисийн бохирдлыг бууруулах, боломжтой бол бүрмөсөн арилгах;
- Ус хамгаалах бодлого боловсруулах, хяналт үнэлгээ хийхэд иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх;
- Усны зохистой буюу зөв хэрэглээтэй хэрэглэгчдэд усны татвар, төлбөрийн тодорхой хэсгийг буцаан олгох зарчим бий болгосон.

Мөн энэ хуулиар Усны агентлаг бүр нийтээр даган мөрдөх “Усны менежментийн мастер төлөвлөгөө” болон үүнд нийцүүлэн тус бүрийн нутаг дэвсгэртээ хэрэгжүүлэх “Усны менежментийн төлөвлөгөө” боловсруулж хэрэгжүүлэхээр зохицуулсан.

- 2006 оны 12 сарын 30-нд Ус болон Усны хүрээлэн байгаа орчны тухай хуулийг батласан. Энэ хуулиар дээрх зорилтуудыг хэрэгжүүлэх үүднээс хоёр суурь зорилго тавьсан.
 - Усны хэрэглээ болон усны нөөц хоорондын тэнцвэрийг барих зорилгод тулгуурласан төлбөр, татвар ногдуулах, бууруулах, нэмэгдүүлэх, урамшуулал олгох зэрэг эдийн засгийн шинжтэй арга хэмжээ авах
 - Ундны ус болон хаягдал бохир ус цэвэршүүлэх байгууламжуудыг нэмэгдүүлэх, эдгээрийн үйл ажиллагааг иргэдэд таниулах, сурталчилах

2. Усны менежментийн арга хэрэгслүүд болон удирдлагын тогтолцоо

“Усны удирдлагын тогтолцооны” үндсэн зарчимд тусгагдсаны дагуу Франц улсын усны бодлого нь Засгийн газар, орон нутгийн засаг захиргааны байгууллага, ус ашиглагч иргэдийн төлөөллийн хамтарсан хэлбэрээр хэрэгждэг. Үүнийг үндсэн 2 –н түвшинд хувааж авч үздэг.

Улс орны хэмжээнд.

1964 оны хуульд тусгагдснаар Байгаль орчны сайдын тогтоолоор батласан Усны үндэсний зөвлөл усны бодлоготой холбоотой хууль тогтоомж боловсруулах, батлуулах, хэрэгжүүлэх асуудлыг хариуцдаг. Энэ зөвлөл нь яамны усны асуудал хариуцсан экспертүүд, орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагын төлөөлөл, ус ашиглагч холбогдох байгууллагуудын төлөөлөл зэргээс бүрдэнэ.

Орон нутгийн буюу усны ай сав газрын хүрээнд.

Энэ хүрээнд үйл ажиллагаа явуулахад баримтлах гол эрх зүйн баримт бичиг нь 2000 оны 10 сард батлагдсан “Усны удирдлагын тогтолцоо” юм. Үүнд зааснаар усны бодлого, усны менежментийг хэрэгжүүлэхдээ Усны агентлаг бүр голын ай сав газрын хороо байгуулах ба хороо нь тухайн орон нутгийн удирлагын төлөөллөөс 40%, ус ашиглагч холбогдох байгууллага, иргэдийн төлөөллөөс 40%, Засгийн газрын төлөөллөөс 20% гэсэн харьцаатайгаар байгуулагдана.

Энэхүү Сав газрын хорооны үндсэн үүрэг нь Усны менежментийн мастер төлөвлөгөөнд нийцүүлэн гаргасан тухайн нутаг дэвсгэртээ үйлчлэх Усны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулж хэрэгжүүлэх ёстой.

Төлөвлөгөөний хэрэгжилтэнд 6-н жил тутам хяналт үнэлгээ хийх ба шаардлагатай тохиолдолд уг төлөвлөгөөг засварлах, нэмэлт өөрчлөлт оруулах эрхтэй.

Усны агентлаг нь хөтөлбөр төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтийг гаргахад нь Сав газрын хороонд зөвлөх үүрэгтэй. Агентлагийн санхүүжилт нь үндсэндээ ус бохирдуулсны төлбөр, бохир усыг нь цуглуулж цэвэрлэсний төлбөр зэргээс бүрдэх ба маш бага хэмжээгээр улсын төсвөөс татаас авдаг. Энэхүү татаас зөвхөн бичиг хэргийн буюу удирдлагын зардалд зориулагдана.

Усны агентлаг нь ус хэрэглэгчид болон ус бохирдуулагчдаас цуглуулсан мөнгөн хөрөнгийг ус цэвэршүүлэх, усны нөөц болон экосистемийг хамгаалах, усны бодлого болон менежментийн талаар судалгаа шинжилгээ хийхэд зориулна.

Үүний тулд дараах үйл ажиллагаанууд хэрэгжүүлнэ:

- Амралт зугаалгын бүс бий болгож тохижуулах зэргээр голын сав газрыг зохистой хэлбэрээр ашиглах, хөгжүүлэх;
- Тогтвортой усны хангамж буюу усны нөөцийн зохистой хэрэглээнд хяналт тавих;
- Хур тунадасны усыг тогтоох, хадгалах арга хэрэгслийг бий болгох, дэмжих замаар гадаргын усны нөөцийг нэмэгдүүлэх;
- Гадаргын усны бохирдлыг хянах;
- Гүний усыг бохирдлоос хамгаалах;
- Үер болон далайн түвшнийг хянах;
- Усны экосистем болох ойн бүс болон намагшилт бүхий газрыг бохирдлоос хамгаалах, нөхөн сэргээх;
- Усны зохистой хэрэглээ бий болгосон, ус болон түүний экосистемийг бохирдлоос хамгаалж нөхөн сэргээсэн тохиолдолд мөнгө санхүүгийн хэлбэрээр урамшуулах;

3. Seine-Normandy-ийн Усны агентлагийн үзүүлэлтүүд

Франц улсын нийслэл Парис хотын дундуур Сена мөрөн урсдаг бөгөөд Сена-Норманд голын ай савд багтдаг. Энэхүү сав газарт ойролцоогоор 17,5 сая орчим хүн амьдардаг ба жил бүр 35 сая орчим гадаадын жуулчин ирдэг. Төвийн бүс нутаг болохын хувьд сууршлын бүсийн 80%, ХАА-н үйлдвэрлэлийн 40%, автомашин үйлдвэрлэлийн 60%, газрын тос боловсруулах үйлдвэрлэлийн 37% нь энэ сав газарт оршдог.

Иймээс Сена мөрөн нь Францын хамгийн их бохирдолтой хэсэгт тооцогдож байсан. Оиз, Марн, Ионн гэсэн томоохон голуудаар тэжээгддэг учраас усны нөөц, эх үүсвэрийн хувьд хангалттай хэмжээтэй байсан. Сенагийн нийт урт нь 55,000 км, усны нөөц- 97,000 км³, урсгалын дундаж хурд- 460 м³/с.

1960-аад он хүртэл маш их бохирдолтой байсан учраас уг голд загас бараг байхгүй, ундны зорилгоор хэрэглэх нь байтугай, усанд орох, сэлэхэд ч хориотой байсан. 1964 онд

Усны тухай хууль батлагдснаас хойш уг голыг сэргээх ажил эхэлсэн. Гэвч 1989 он хүртэл харьцангуй удаашралтай явагдаж байсан. 1990 оноос энэхүү ажил эрчимжсэн бөгөөд үүний үр дүнд 1992 онд Усны тухай хуулийг шинэчлэн батласан.

Одоогоор Сена голын бохирдол 25% хүртэл хэмжээгээр буурч 1 литр усан дахь нитратын хэмжээ-40мг болсон. Гэвч одоо болтол зарим төрлийн хорт бодисууд Сена голд орсоор байна. ХАА-н зориулалттай, хог ургамал, хортон шавьж устгах Атразин болон Фосфатын төрлийн бодисуудын хэрэглээг бууруулах, хориглох үүднээс усны бохирдлын төлбөрийг нэмэгдүүлэх зэргээр арга хэмжээнүүд авч байгаа ч тэр бүр үр дүнд хүрэхгүй байна.

Мөн эрчим хүчний системийн трансформатор, тосон таслуур зэрэг тоног төхөөрөмжид өргөнөөр ашиглагддаг Полихлорт бифенилийн бохирдол Сена гол нөлөөлж буй гол аюулуудын нэг юм. Удаан задардаг органик бохирдуулагч болох Полихлорт бифенил (РСВ) нь байгаль дээр задралгүйгээр олон арван жил хадгалагддаг, үр удамд нөлөөлж, хорт хавдар үүсгэдэг онцгой хортой бодис юм. Тосны алдагдал, түүний хаягдлыг зориулалт бусаар ашигласнаас хөрс, ус, агаар бохирдож, улмаар хүн амьтан хорддог.

2000 оны байдлаар Сена-Нормандын сав газар дагуу усны бохирдлыг хэмжих, хянах 441 цэг бий болгосон. Үүний 171 нь хүнд металлын бохирдлыг шалгадаг, 120 нь микро бохирдлыг шалгадаг.

Эх сурвалж:

1. www.environment.gouv.fr/ile-de-france
2. www.eau-seine-normandie.fr
3. Seine-Normandy Water Agency. 2002. Comment evolue la qualite des eaux depuis trente ans? Paris.

Хоёр. Лондон хотын Thames мөрнийг ашиглах, хамгаалахтай холбоотой эрх зүйн зохицуулалт

Темза мөрөн: Темза нь Английн нийслэл Лондон хотын төвөөр урсдаг томоохон мөрөн бөгөөд Оксфорд, Рийдэнг, Виндзор, Соутэнд, Кэмбл гэх мэт Английн 10 гаруй хотоор дамжин урсдаг байна. Темза мөрөн нь далайн түвшинээс дээш 361 фийт буюу 110 метрийн өндөр, 346 км урттай, 12,935 км² ай сав газрыг хамардаг бөгөөд уртын хэмжээгээр Их Британи Умард Ирландын Нэгдсэн Вант улсын хэмжээнд 2 дугаарт ордог Англидаа нэгдүгээрт ордог байна.

Эрх зүйн зохицуулалт: Их Британи Умард Ирландын Нэгдсэн Вант улс нь эрх зүйн тогтолцооны хувьд Англо-Саксоны эрх зүйн бүлд хамаарагдах бөгөөд үүгээрээ манай улсын эрх зүйн тогтолцооноос ялгаатай юм. Тиймээс, Англо-саксоны эрх зүйн бүлд хамаарагдах улс орнуудын code-код, act - акт, law – хууль гэх эрх зүйн баримт бичиг нь үг зүйн хувьд бүгд монгол хэлээр “хууль” гэж орчуулагдах боловч үйлчлэх хүчин чадлынхаа хувьд Ром-германы эрх зүйн тогтолцоотой улс орнуудын “хууль” гэсэн ойлголтоос ялгаатайг анхаарахгүй орхиж болохгүй юм.

Өөрөөр хэлбэл “Жишгийн эрх зүй” хэмээгддэг Англо-саксоны эрх зүйн бүлд хамаарагддаг улс орны хувьд тодорхой нэг асуудлаар гаргасан шүүхийн шийдвэр ч хууль адил хүчин төгөлдөр үйлчилж дараагийн ижил нөхцөл байдалд адилхан хэрэглэгддэг бол эх газрын эрх зүй буюу Ром-германы эрх зүйн бүлд хамрагддаг улс орны хувьд тухайлсан нэг асуудал, нэг объектэд хандаж бие даасан хууль тэр болгон батлаад байдаггүйгээрээ онцлог.

Их Британи нь улс төрийн байгууламж болон эрх зүйн тогтолцооноосоо хамааран хууль зүйн систем нь нийтийн болон бусад гэж ангилагддаг байна. Үүнээс Английн нийслэл

Лондон хотын дундуур урсах Темза /Thames/ мөрнийг хамгаалах асуудлыг зохицуулсан “Темза мөрнийг зохистой ашиглах, хамгаалах акт” /Thames Conservancy Act 1972/ нь Их Британы “Орон нутгийн хууль тогтоомж”-д /Local act/ хамаарагддаг байна.

Темза мөрнийг зохистой ашиглах, хамгаалах акт : -ын тухайд анх 1932 онд баталсан бөгөөд 1950, 1959, 1966, 1972 онуудад тус тус нэмэлт өөрчлөлт оруулсан байна. 1950 болон 1959 онд оруулсан нэмэлт өөрчлөлтөөр Темза мөрнийг ашиглах, хамгаалахтай холбогдуулан Консерваторуудын эрх мэдлийг өргөтгөх, ирээдүйн нөөцөд зориулсан Консерваторуудын орлогын талаар холбогдох нэмэлтүүдийг хуульчилан баталсан байна.

Харин, 1966 оны нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай актад нэмэлт өөрчлөлтийн зорилгыг дараахь байдлаар тодорхойлсон байна. Үүнд: “Темза мөрнийг зохистой ашиглах, хамгаалах тухай 1932-оос 1959 оны актуудад дараахь өөрчлөлт оруулж байна: Ирээдүйн нөөцтэй холбоотойгоор Темза мөрнийг ашиглах аялалын усан онгоцуудыг бүртгэх, усан зогсоолуудын бүртгэлийн төлбөр зэрэгтэй холбоотойгоор Темза мөрний Консерваторуудын эрх мэдлийг өргөтгөх болон бусад зорилгоор энэхүү нэмэлт өөрчлөлтийг оруулж байна” гэж заасан нь тус нэмэлт өөрчлөлтийн ерөнхий агуулгыг тодорхой болгож байна.

Тус актын сүүлчийн нэмэлт өөрчлөлт болох 1972 оны нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай актад зааснаар “Темза мөрөнтэй холбоотой Консерваторуудын эрх мэдэл, тэдгээрийн санхүүжилт, хөрөнгө оруулалт, усны зарцуулалт, гүний усыг хамгаалах болон бусад зорилгоор энэхүү нэмэлт өөрчлөлт оруулав” гэж заажээ. 1972 оны нэмэлт өөрчлөлтөөр орсон гүний усыг хамгаалах талаар зохицуулалтыг “Темза мөрнийг зохистой ашиглах, хамгаалах акт”-ын ерөнхий зохицуулалтын талаарх дараахь хэсэгт тусгайлан авч үзсэнийг анхаарна уу.

Темза мөрнийг ашиглах, хамгаалах талаарх үндсэн зохицуулалт

1932 оны Темза мөрнийг зохистой ашиглах, хамгаалах тухай акт нь 14 бүлэг, 267 зүйл, 6 хавсралт бүхий томоохон эрх зүйн акт юм. Тус акт нь дараахь харилцааг зохицуулсан байна. Үүнд:

- Консерваторуудын бүтэц бүрэлдэхүүн, үйл ажиллагаа
- Усны зохицуулалт болон усан замыг зохистой ашиглах
- Хил хязгаар
- Бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх
- Худалдааны хөлөг онгоцнуудын төлбөр
- Усны Зөвлөл болон Усны компаниудын ус ба төлбөр
- Мужын Зөвлөлүүд болон Мужын дүүргүүдийн хандив
- Төлбөр, хандив, хураамжийн шалгалт
- Санхүүгийн харилцаа
- Хууль зүйн үйл ажиллагаа

Хуримтлал болон тухайн актад заасан бусад харилцааг холбогдо бүлэг бүрт нарийвчлан зохицуулсан байна. Түүнчлэн Темза мөрнийг ашиглах хуулиар зөвшөөрөгдсөн аливаа үйл ажиллагаа явуулахад заавал лиценз авах бөгөөд тэрхүү лицензийг авах журам болон төлбөрийн нөхцлийг ч мөн тус актаар зохицуулсан байна. Мөн, Темза мөрний ашиглалт хамгаалалттай холбоотой аливаа харилцааг энэ актаас гадна “Усны нөөцийн тухай”/Water Resources Act/ хууль болон Темза мөрний сав газар дахь Гол Мөрний Хэрэг Эрхлэх Газрын шинэ чиг үүрэг бүхий /Thames Conservancy (New Functions of River Authorities in Thames Catchment Area) Order 1964/ журмаар зохицуулдаг байна.

УИН.МН
СУДАЛГААНЫ САН

Тус актад зааснаар Темза мөрний ай сав газар, түүнчлэн мөрний Лондон боомтын харъяа болон хил хязгаар доторх хэсгийг хамгаалах Консерваторуудын эрх болон үүргийг тодорхойлод энэхүү актын зорилго оршино гэжээ. Темза мөрний Лондон боомтод харъяалагдах нутгийн хил хязгаар доторх хэсгийн болон дээрх хязгаар доторх уг мөрний салааны ус, урсгал, цэвэр тунгалаг байдал зэргийг хадгалах хамгаалахтай холбоотой бүрэн эрхийг 1894-1924 оны Темза Мөрнийг зохистой ашиглах хамгаалах тухай актын дагуу Консерваторуудад олгосон болно.

Тус актын Консерваторуудын бүтэц, бүрэлдэхүүн, үйл ажиллагааг зохицуулсан 2-р бүлгийн 12 дугаар зүйлийн 3-т зааснаар:

- Консерваторууд нь 31 хүнээс бүрдэх бөгөөд тэднийг дараахь субъектууд томилно. Үүнд:
 - Хөдөө аж ахуй, загасчлалын яамнаас 1
 - Худалдааны зөвлөлөөс 1
 - Зам тээврийн яамнаас 2
 - Боомтын Газараас 1
 - Усны Зөвлөлөөс 2
 - Лондон Хотын Зөвлөлөөс 1
 - Корпорациас 1 гишүүдийг томилох бөгөөд. Үлдсэн 22 гишүүнийг Темза мөрөн дайран урсдаг Английн бусад муж болон Лондон хотын эргэн тойронд орших бусад хот, дүүргүүдийн Зөвлөлөөс тус актад тусгайлан заасан тооны хүмүүсийг тус тус томилдог байна.

Ийнхүү томилогдсон Консерваторууд нь Темза мөрнийг ашиглах, хамгаалахтай холбоотой дүрэм журмыг тогтоох бөгөөд хуралдаанаар дамжуулан энэхүү бүрэн эрхээ хэрэгжүүлнэ. Жил бүрийн 4 сард тогтмол хуралдах бөгөөд мөн Улирлын болон Онцгой хуралдаан хийнэ. Шаардлагатай гэж үзсэн тохиолдолд хороодыг зохион байгуулан ажиллаж болно. Консерваторууд нь жил бүр тогтмол Парламентын 2 танхимд хоёуланд нь жилийн ажлын тайлангаа илтгэх үүрэгтэй.

Консерваторууд нь Темза мөрний тус актаар заасан хил хязгаар доторх хэсгийн Эзэн хааны мэдлийн газраас бусад аль ч эдлэн, газар, эрэг, ус зэрэгт үзлэг шалгалт хийх зорилгоор нэвтрэх эрхтэй. Консерваторууд Темза мөрний дээгүүр дамжин өнгөрөх усан онгоц, завь, гаталга онгоц зэрэг бүхий л төрлийн усан тээврийг сайжруулах, гүүр, зам зэргийг шаардлагатай гэж үзвэл засах, өөрчлөх, өргөтгөх эрхтэй. Энэхүү чиг үүргүүдийн хүрээнд Консерваторуудын эдлэх эрх, хүлээх үүргийн талаархи нарийвчилсан зохицуулалтыг 2 бүлгийн 40 орчим заалтаар зохицуулсан байна. Тус актын 3 дугаар бүлэгт Лиценз бүхий үйл ажиллагааг зохицуулсан байна. Тухайлбал тус актаар дараахь үйл ажиллагаанд лиценз буюу зөвшөөрөл олгохоор зохицуулсан байна:

- Темза мөрний ёроолоос хайрга, элс, шороо зэргийг авах, ашиглах бол заавал Консерваторуудаас зөвшөөрөл, лиценз авах шаардлагатай бөгөөд зөвшөөрөл авалгүйгээр энэ үйлдлийг хийсэн этгээдийг үйлдэл тус бүр дээр нь хариуцлага оноож торгоно.
- Хувь хүн нь усан тээврийн хөгжил, хөдөлгөөн зэрэгт саад болохооргүй бол өөрийн эзэмшлийн газрын зэргэлдээ хөлөг онгоц, завьны зогсоол хийхэд Консерваторууд нь зөвшөөрлийг саадгүй олгоно.⁹
- Консерваторууд мөн шаардлагатай гэж үзсэн тохиолдолд, тодорхой заасан газруудад кран, өргөгч машин механизм зэргийг тодорхой хөлстэйгээр байрлуулах зөвшөөрөл

⁹ 1932 оны Темза мөрнийг зохистой ашиглах, хамгаалах тухай акт, 60-р зүйл

өгч болно. Мөн дээрх машин механизмыг шаардлагатай гэж үзсэн тохиолдолд нүүлгэн шилжүүлэх эсвэл, бүрмөсөн зайлуулах эрхтэй.

- Консерваторууд нь Темза мөрний дагуух ус ашиглалтыг зохицуулах бүрэн эрхтэй бөгөөд тус мөрөн дагуу байрлах усан тээрэм болон бусад хэлбэрийн ус ашиглалтуудад түрээсийн лиценз, зөвшөөрөл олгох эрхтэй.

Дээрх зөвшөөрлийг олгохдоо Консерваторууд нь Темза мөрөн дээрх усан замын хөдөлгөөнийг хязгаарлаж байгаа эсэх, хуулиар тухайн газраас ус авч ашиглах эрх бүхий хүмүүсийн эрхийг хөндөж байгаа эсэхийг харгалзан үзсэний үндсэн дээр шийдвэр гаргана. Түүнчлэн, мөрөн болон мөрний салаадын ус, урсгал, цэвэр байдлыг үргэлж хангах нь Консерваторуудын үүрэг байна. Хэрэв хэн нэгэн хувь хүн хуулинд /актад/ зааснаас бусад шалтгаанаар доорх үйлдлүүдийг хийсэн нь батлагдсан тохиолдолд үйлдэл болгонд нь хариуцлага тооцож, зохих торгох шийтгэл онооно. Үүнд:

- Мөрний ус, урсгал болон салаадын цэвэр тунгалаг байдалд нөлөөлөхүйц хэмжээний хайрга, шороо, шавар, хог хаягдал, үнс зэргийг мөрөнд хаях
- Санаатайгаар тос, давирхай зэргийг мөрний ус, урсгалд хаях, урсгах

Түүнчлэн, Хэрэв хэн нэгэн хувь хүн хуулинд зааснаас бусад шалтгаанаар доорх үйлдлүүдийг хийсэн нь батлагдсан тохиолдолд үйлдэл болгонд нь хариуцлага тооцож, зохих хэмжээний дагуу торгох шийтгэл онооно. Үүнд:

- Мөрний урсгал, салаа зэрэг рүү бохир усны зайлуулах суваг шуудуу ухах, бүх төрлийн хортой болон бохир шингэн, хатуу биетийг мөрөнд оруулах
- Санаатайгаар аливаа хортой болон бохир шингэн, хатуу биетийг бохир усны зайлуулах сувгаар мөрний усанд хаях.

Дээрх тохиолдлуудад Консерваторууд нь дээрх үйлдлийг хийсэн этгээдэд бохир урсгал, хаягдлыг зогсоох сануулга бичгээр өгнө. Шаардлагатай тохиолдолд Консерваторууд сануулгын хугацааг сунгах боломжтой. Дээрх сануулгыг авсан хүн нь тогтоосон хугацаанд багтаан бохирын урсгалыг зогсоох үүрэгтэй бөгөөд Хэрэв, зогсоогоогүй тохиолдолд заасан хугацааны төгсгөлөөс эхлэн өгсөн шаардлагыг биелүүлээгүй хоног бүрээр тооцож торгох шийтгэл ногдуулна. Ийнхүү бохирдуулсан тохиолдолд бохирдуулагч нь хувь хүн бол түүнийг зохих хэмжээгээр торгох шийтгэл ногдуулах бөгөөд хэрэв бохирдуулагч нь аж ахуйн нэгж бол тухайн аж ахуйн нэгжийг торгохоос гадна Темза мөрний ус, түүний тунгалаг байдал болон бусад байдлаар учруулсан бохирдолыг өөрийн зардлаар арилгах, нөхөн сэргээх шийтгэл ногдуулна.

Энэ мэтчилэн Темза мөрний ус ашиглах, Темза мөрөнд бохирдол үүсгэлгүйгээр зөвшөөрөгдсөн хэмжээнд, зөвшөөрөгдсөн төрлийн үйл ажиллагааг явуулахтай холбогдсон зөвшөөрөл, төлбөр хураамж, татвар, Темза мөрний усны ашиглалтад тавих хяналт болоод бохирдуулсан тохиолдолд хариуцлага тооцох журам зэргийг энэхүү актаар зохицуулсан байна.

1972 оны нэмэлт өөрчлөлтөөр Темза мөрний хамгаалалтын асуудалд ихээхэн анхаарлаа хандуулсан байх бөгөөд хамгаалалтын аливаа арга замыг Консерваторууд хуралдаанаар шийдвэрлэхээр заасан байна. Тус нэмэлт өөрлөлт оруулах тухай актын 14 дүгээр зүйлд мөрний хамгаалалтын талаар дараахь зохицуулалтыг оруулсан байна. Үүнд: Темза мөрөн болон Лондонгийн ойролцоо газруудын газрын гүний ус бохирдсон буюу бохирдож болзошгүй байгаа тохиолдолд Консерваторууд шаардлагатай гэж үзвэл дараахь хамгаалалтын арга хэмжээг авна. Үүнд:

- Консерваторуудын тохиромжтой гэж үзсэн арга замаар уг бохирдлыг үүсгэж байгаа буюу үүсгэж болзошгүй байгаа зүйлийг зайлуулах, цэвэрлэх,

- Энэ мэт усны бохирдлоос сэргийлэх, бохирдлын хэмжээг багасгах арга хэмжээ-нүүдийг авах

Дээрх зүйлд заасан бохирдол болон бохирдлын болзошгүй байдал нь аливаа этгээдийн буруутай үйлдэл болон хариуцлагагүй байдлаас шалтгаалсан бол дээр өгүүлсэн арга хэмжээнүүдийг авах зардлыг үндэслэлтэйгээр тухайн этгээдээр нөхөн төлүүлнэ. Хэрэв дээрх зүйлд заасан бохирдол болон бохирдлын болзошгүй байдал нь тухайн этгээдийн буруутай үйлдэл болон хариуцлагагүй байдлаас шалтгаалж гараагүй болох нь тогтоогдсон, мөн шаардлагатай бүх урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авсан ч тухайн этгээдийн хяналтаас гадуурх нөхцөл байдлаас үүдэн бий болсон нь тогтоогдсон тохиолдолд дээрх нөхөн төлбөрийг авахгүй байхаар заасан байна.

Темза мөрнийг зохистой ашиглах, хамгаалах тухай актаар Темза мөрний урсгал ус, газрын гүний усны бохирдол болон нөөцийн хомсдолоос урьдчилан сэргийлэх, мөрнийг ашиглах, хамгаалах, мөрнийг хамгаалах санхүүжилтыг бий болгох зэрэг бусад бүхий л асуудлыг Консерваторуудад олгосон нь тухайн актын үндсэн үзэл баримтлал байлаа.

Эх сурвалж:

Хууль тогтоомж:

1. Thames Conservancy Act 1932
2. Thames Conservancy Act 1950, 59, 66
3. Thames Conservancy Act 1972

Вэб сайт:

1. www.legislation.gov.uk
2. http://en.wikipedia.org/wiki/River_Thames

Гурав. БНХАУ-ын Бээжин хотын дундуур урсах голыг сэргээх төсөл хэрэгжүүлж буй туршлага

Бээжин хотын хамгийн том гол болох Юун дин хө нь сүүлийн жилүүдэд хуурайшлаас болж тасарсан. Үүнийг сэргээхээр “Юун дин хө ногоон байгаль орчны хөгжлийн бүс” нэртэй төсөл 2010 оноос хэрэгжиж эхэлсэн ба энэхүү төслийн гол зорилго нь энэ голыг сэргээх юм. Энэхүү төслөөр энэ голд 170 км хавцлын урсгал барьж нууруудтай холбох ба түүний хоёр эргээр нь ногоон модоор бүрхсэн голын сав газар байгуулснаар, шинээр голын усны талбай 1000 гектараар ихсэх юм байна. Энэхүү голын сав газар руу дахин цэвэршүүлсэн усаа оруулж голоо сэргээхээр төлөвлөсөн байна. Зөвхөн 2010 он гэхэд гол руу 1.3 тэрбум куб метр дахин цэвэршүүлсэн усыг гол руу оруулсан байна.

“Бээжин хотын усны бохирдлоос сэргийлэн хамгаалах сэргээх тухай тогтоол”

2010 оны 11 сарын 19-ний өдөр “Бээжин хотын усны бохирдлоос сэргийлэн хамгаалах сэргээх тухай тогтоол”-ыг Бээжин хотод Бүх Ардын Байнгын хорооны 21 дэх удаагийн хуралдаан дээр санал хураан баталсан ба энэ тогтоол нь 2011 оны 3 сарын 1-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр мөрдөгдөнө.

5-р зүйл

- Хот, Дүүрэг, Тосгоны Орчны Хамгааллын Захиргааны Удирдах салбар нь уг засаг захиргааны нэгжийн доторх усыг усны бохирдлоос сэргийлэн сэргээх, нэгдсэн хяналт тавих удирдлагыг хэрэгжүүлнэ.
- Хот, Дүүрэг, Тосгоны Усны Захиргааны Удирдах салбар нь уг засаг захиргааны нэгжийн доторх усны нөөцийн хамгаалал ба ус дахин цэвэршүүлэн ашиглах

удирдлага, бохир ус зайлуулах ба усан зам сувгийг сэргээх гэх мэт нэгдсэн ажлыг хариуцна.

8-р зүйл

Хотын Ардын Засгийн газар улсын усны орчин тойрны чанарын стандарт, Бээжин хотын усны орчин тойрны чанарын зорилго ба эдийн засаг, технологийн нөхцлийг харгалзан үзэж уг хотын ус руу бохирдсон зүйл зайлуулах стандарт тогтоох, түүнийг хатуу баримтлах ба тогтмол хугацаанд стандартанд үнэлгээ хийн тухайн цаг үед нь нийцүүлэн өөрчилнө.

11-р зүйл

Хотын Орчны Хамгааллын Захиргааны Удирдах салбар нь уг Хотын Усны Захиргааны Удирдах салбар, Хөрсны нөөц зэрэг Захиргааны Удирдах салбартай хамтран газрын гадаргын ус болон газар доорх усны орчны байдлын төсөл боловсруулах, Хотын Ардын Засгийн газарт мэдэгдэн зөвшөөрөл авч түүнчлэн олон нийтэд нийтэлнэ.

12-р зүйл

Хотын Усны Захиргааны Удирдах салбар нь холбогдох салбаруудтай хамтран усны бохирдлоос сэргийлэх сэргээх тусгай хэтийн төлөвлөгөө, усны нөөцийг нээн ашиглах зэрэг тусгай хэтийн төлөвлөгөөг харгалзан, зарим томоохон голуудын нэгдсэн сэргээх хэтийн төлөвлөгөөг зохиох ба хэрэгжүүлнэ.

13-р зүйл

Хотын Ардын Засгийн газар нь тогтмол хугацаанд усны бохирдлоос сэргийлэх сэргээх тусгай хэтийн төлөвлөгөө, усны сав газрын нэгдсэн сэргээх хэтийн төлөвлөгөө, газар доорх усны хамгааллын хэтийн төлөвлөгөө, газар тариалангийн усны бохирдлоос сэргийлэх сэргээх хэтийн төлөвлөгөө болон түүний хэрэгжилтийн байдалд үнэлгээ өгөн дүгнэх ба үнэлгээний үр дүн нь цаашдаа усны орчны хамгааллын зорилгын хянан шалгах баримт болно.

14-р зүйл

Хотын Ардын Засгийн газар нь усны сав газрын усны орчны чанарын байдлаас хамааран гол усны бохирдсон зүйлийн төрлийн хяналтыг ихэсгэж болно.

15-р зүйл

Бээжин хот нь аажмаар усны сав газрын усны орчны нөөцийн нөхөн төлбөр олгох механизмыг бий болгож байна.

17-р зүйл

Хотын Орчны Хамгааллын Захиргааны Удирдах салбар нь уг Хотын Усны Захиргааны Удирдах салбартай хамтран уг хотын усны сав газар бүрийн бохир зайлуулах байгууллагуудын нэрсийг гаргана. Бохир зайлуулах байгууллагууд нь заавал усны бохирдсон зүйл зайлуулах автомат хэмжээг хянагч тоног төхөөрөмж суурилуулах ба орчин тойрны хамгаалал, Усны Захиргааны Удирдах салбарын хянах төхөөрөмжтэй холбогдон, түүнчлэн хяналтын төхөөрөмж хэвийн ажилж байгаа эсэхийг ханган батлах.

18-р зүйл

Бохир зайлуулах байгууллагууд нь улсын ба хотын холбогдох дүрэм журмын дагуу бохир зайлуулах үйлчилгээнд бүртгүүлэн, бохир зайлуулах зөвшөөрөл авах ба бохир зайлуулах төлбөр төлнө.

19-р зүйл

Шууд ус руу бохирдсон зүйл зайлуулдаг үйлдвэрийг заавал холбогдох хуулийн дагуу тоног төхөөрөмжтэй болгох, бохир зайлуулах хоолойг жишигт хүргэх, тэмдэг тавих, түүнчлэн бохир зайлуулах хоолойны байршил зэрэг мэдээллийг Дүүрэг, Тосгоны Орчны Хамгааллын Захиргааны Удирдах салбарт мэдэгдэнэ. Гол, нуур, усан сан, усан суваг руу бохир зайлуулах хоолойг байгуулсан бол Усны Захиргааны Удирдах салбарын дүрэм журмыг бас мөрдөнө.

26-р зүйл

Бээжин хот нь дараахь үйлдлийг хориглоно:

- Ус руу тосны төрөл, хүчил, шүлт, хүчтэй хортой хаягдал шингэн зайлуулах
- Усанд хэтэрхий их тосны төрөл эсвэл хортой бохирдсон зүйл ба машин, агуулах сав угаах
- Ус руу үйлдвэрийн хог шаар хаягдал, хэрэггүй зүйл зайлуулах ба асгах
- Гол, нуур, усан зам суваг, усан сангийн хамгийн өндөр усны түвшингээс доош голын сайранд хог хаягдал, бусад хортой зүйл хаях
- Хайрга чулууны нүх, үйлдвэрийн нүх, голын сайранд нүх ухан бохир ус зайлуулах, асгах, эсвэл хог хаягдал хадгалах эсвэл бусад бохирдсон зүйлийг ба бохир усыг аажмаар урсуулах замаар зайлуулан асгахыг хориглоно.
- Фосфор агуулагдсан угаалгын бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх ба худалдан борлуулах

27-р зүйл

Уг хот нь ус руу хортой бохирдсон зүйлийг зайлуулах тал дээр хатуу хяналт тавина.

28-р зүйл

Ус руу цацраг идэвхит хатуу биетэй хог хаягдал эсвэл өндөр цацраг идэвхитэй бодис агуулсан хог хаягдал зайлуулахыг хориглоно.

29-р зүйл

Сургууль, эмнэлгийн байгууллага, эрдэм шинжилгээний газар, байгууллага гэх зэрэг нэгжийн лаборатори, сорилын өрөө, химийн лабораторийн бий болгосон хаягдал шингэнийг улсын болон уг хотын аюултай хог хаягдлын холбогдох дүрэм журмын дагуу аюулгүй байдлыг ханган зайлуулна. Харин бохир усны хоолойгоор зайлуулах эсвэл шууд ус руу зайлуулахыг хориглоно.

33-р зүйл

Бээжин хот нь заавал арга хэмжээ аван их хэмжээний бохирдолтой ба их хэмжээгээр ус хороодог үйлдвэрүүдийг хязгаарлах. Худаг гаргах, арьс шир боловсруулах, цахилгаан эмчилгээ /гальюанизаци/, будах үйлдвэр, төмөрлөг хайлуулах үйлдвэр, хлор шүлт, химийн бордоо нийлүүлэх, коксжуулах зэрэг усыг ноцтой бохирдуулах төслийг шинээр байгуулах ба өргөтгөхийг хориглоно.

55-р зүйл

Уг хот нь ундны усны нөөцийг хамгаалах бүсийг тогтооно. Ундны усны нөөцийн хамгаалалтын бүсийг нэгдүгээр ба хоёрдугаар зэргийн хамгаалалтын бүс гэж хуваана. Ундны усны нөөцийн хамгаалалтын бүсийн гадна хүрээнд хэсэг газрыг зөвшөөрсөн хамгаалалтын бүс болгон тогтоож болно.

56-р зүйл

Ундны усны нөөцийн нэгдүгээр зэргийн хамгаалалтын бүс газарт ус түгээх тоног төхөөрөмж ба усны нөөцийг хамгаалахтай холбогдолгүй барилга байгууламжын төслийг

шинээр барих, өөрчлөх, өргөжүүлэхийг хориглоно. Өмнө нь баригдсан ус түгээх тоног төхөөрөмж ба усны нөөцийг хамгаалахтай холбогдолгүй барилга байгууламжыг хот эсвэл Дүүрэг, Тосгоны Ардын Засгийн газрын захирамжаар татан буулгах эсвэл үйл ажиллагааг хаана. Ундны усны нөөцийн нэгдүгээр зэргийн хамгаалалтын бүс дотор аялах, загас барих, эсвэл бусад төрлийн ундны усыг бохирдуулж болох үйл ажиллагааг хориглоно.

57-р зүйл

Ундны усны нөөцийн хоёрдугаар зэргийн хамгаалалтын бүс газарт бохирдсон зүйлийг зайлуулах барилга байгууламжын төслийг шинээр барих, өөрчлөх, өргөжүүлэхийг хориглоно. Өмнө нь баригдсан бохирдсон зүйлийг зайлуулах барилга байгууламжыг хот эсвэл Дүүрэг, Тосгоны Ардын Засгийн газрын захирамжаар татан буулгах эсвэл үйл ажиллагааг хаана. Ундны усны нөөцийн хоёрдугаар зэргийн хамгаалалтын бүс газарт аялаж байгаа этгээдэд ундны ус бохирдуулж болох үйл ажиллагааг хориглоно.

59-р зүйл

Газрын гадарга дээрх ундны усны нөөцийн хамгаалалтын бүс дотор дараах ажиллагааг хориглоно:

- Хортой бохирдсон зүйл ачсан машин тэргийг оруулах
- Хөдөө аж ахуйн тариалан, тариа тарих ажил эрхлэх
- Усан дээрх аялал, усанд сэлэх эсвэл бусад усны нөөцийг бохирдуулж болох үйл ажиллагаа

66-р зүйл

Бээжин хот нь усны нөөцийг нээн хэрэглэх ба усны бохирдлоос сэргийлэн сэргээхтэй хослуулан, усны хэрэглээний нийт хэмжээг хянах, усыг дахин цэвэршүүлэн хэрэглэхийг дэмжих, усны хэрэглээ болон усны нөөцийг тэнцвэржүүлэх, газрын гадаргын усыг буцааж сэргээх, газар доорх усны зохистой түвшинг хэрэгжүүлэх.

67-р зүйл

Хотын Усны Захиргааны Удирдах салбар холбогдох хотын орчин тойрны хамгаалах захиргааны удирдах салбартай хамтран уг хотын гол, голын тасалдал, голын сав газрыг сэргээх хэтийн төлөвлөгөөг боловсруулан хэрэгжүүлнэ.

73-р зүйл

Хотын Усны Захиргааны Удирдах салбар нь усны хэмжээ, чанарын шаардлага ба эдийн засаг, техник технологийн нөхцөл зэрэг хүчин зүйлээс хамааран, уг хотын гол салбаруудын дахин цэвэршүүлсэн усны хэрэглээний үзүүлэлтийг тогтоох ба Хотын Ардын Засгийн газарт мэдэгдэн зөвшөөрөл авна.

74-р зүйл

Дахин цэвэршүүлсэн усны хэрэглэгчийг хэрэглэх зорилгоос нь хамааран, улсын ба уг хотоос тогтоосон дахин цэвэршүүлсэн усны чанарын стандартын дагуу дахин цэвэршүүлсэн усыг хэрэглэнэ. Дахин ус боловруулах үйл ажиллагаа эрхэлдэг байгууллага нь хэвийн үйл ажиллагааг батлан хангах ба дахин цэвэршүүлсэн усны чанарыг хариуцна.

78-р зүйл

Энэ тогтоолын тогтоосон хэмжээг зөрчин, улс эсвэл уг хотын тогтоосон хог хаягдал зайлуулах стандартаас хэтрүүлэн хог хаягдал зайлуулсан тохиолдолд, хот эсвэл Дүүрэг, Тосгоны Орчны Хамгааллын Захиргааны Удирдах салбараас хугацаа тогтоон сэргээлгэх

ба түүнчлэн хог хаягдал зайлуулах төлбөрийн нийт хэмжээнээс 2-5 дахин их хэмжээний мөнгөөр торгоно. Энэ хог хаягдал зайлуулах төлбөрийг жилээр тооцно.

81-р зүйл

Хог хаягдал гадагшлуулахтай хамаатай үйл ажиллагаа эрхэлдэг байгууллага энэ тогтоолыг зөрчин, Хотын Ардын Засгийн газраас явуулж буй усны бохирдлоос сэргээх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхгүй, усны орчин тойрныг бохирдуулвал, хот эсвэл Дүүрэг, Тосгоны Орчны Хамгааллын Захиргааны Удирдах салбар 10000-100000 хүртэлх ¥ /RMB/-аар торгоно. Хэрэв илүү хүнд байдалтай бол хот эсвэл Дүүрэг, Тосгоны Ардын Засгийн газар захирамж гарган үйл ажиллагааг зогсоох хүртэл арга хэмжээ авна.

Эх сурвалж:

<http://www.chinalawedu.com/falvfagui/1200a22016aaaa2010/20101220wangyo152617.shtml>

Дөрөв. БНСУ-ын Сөүл хот дундуур урсдаг гол мөрний талаархи мэдээлэл

БНСУ -ын төв дундуур том, жижиг 2 гол урсан өнгөрдөг. Хан мөрөн нь маш том, урт бөгөөд Сөүл хотын дундуур урсдаг. Харин хотын дундуур урсдаг жижигхэн гол нь Chonggechon юм. Энэхүү 2 голын хувьд хууль, эрх зүйн нарийн зохицуулсан хууль олдоогүй бөгөөд Хан мөрний цэцэрлэгт хүрээлэнгийн үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулах тогтоол /2010-3-1/-ыг баталсан байна. Харин Chonggechon-ий хувьд нарийн хууль эрх зүйн зохицуулалт олдоогүй бөгөөд сэргээн засварлах төлөвлөгөөг олсон болно.

Chonggechon

Чонгэчон нь анх нилээд том гол байсан бөгөөд цаг хугацаа, хотжилтийн нөлөөгөөр багасч ширгэхэд хүрсэн бөгөөд БНСУ-ын одоогийн Ерөнхийлөгч И Мён Бак, тухайн үеийн хотын захирагчийн шийдвэрээр сэргээн засварлах ажил эхэлсэн. Энэ гол нь Улаанбаатар хотын дундуур урсдаг Сэлбэ голтой дүйх болов уу гэж судлаачийн зүгээс үзэж байна.

Чонгэчон нь сэргээн засварлагдах хүртэл манай Сэлбэ гол шиг бараг урсахаа больсон, хог шороондоо дарагдсан, хотын өнгө үзэмж болоод агаар, орчныг бохирдуулж байсан гол юм. 2002 онд хотын захирагч “Чонгэчоныг сэргээн засварлах төсөл”-ийг хэрэгжүүлэхээр болж 2 жилийн хугацаанд хэрэгжиж дууссанаар өнөөгийн дотоодын болоод гадаадын жуулчдын нүдийг булаасан, хүн бүрийн очих дуртай газар болсон. Энэхүү голын ус нь 2 газраас нийлүүлэгддэг. Нэгд өөрийн ундрагаас, хоёрт Хан мөрний уснаас татаж авч энэхүү голын урсгалыг хэвийн хэмжээнд урсгадаг. Эрхэм та Chonggechon гээд Google-ээр орвол одоогийн болоод өнгөрсөн үеийн түүх болоод зураг, видео бичлэгүүдийг үзэх боломжтой.

Чонгэчон төсөл нь 2008 оны 9 сард дуусч 2008 оны 10 дугаар сарын 1-нд нээлтээ хийсэн. Нийт 5,84 км урттай газрыг тохижуулахад дараах хэмжээний хөрөнгө зарцуулсан байна.

/Сая воноор/

Он	2002	2003	2004	2005
Зардал	354,400	357,692	379,307	386,739

Хан мөрний хяналтын хорооны дүрэм

/Ерөнхийлөгчийн 22068 тоот захирамж, Солонгос хэлнээс орчуулав/

3 дугаар зүйл: Хяналтын хороо

1. Хорооны хурал нь байнгын болон түр хурал гэж ангилагдах бөгөөд байнгын хурал нь хагас жилд нэг удаа хуралдана. Харин түр хурал нь шаарлага гарсан үед хуралдана.
2. Хорооны дарга нь хорооны хурлыг зарлан хуралдуулах бөгөөд хурлыг даргална.
3. Хорооны хурал нь хүрэлцэн ирсэн гишүүдийн 2/3-ын саналаар шийдвэрээ гаргана.
4. Хорооны дарга гишүүн шаардсан, шаардлагатай гэж үзвэл холбогдох нутгийн удирдлагын байгууллагын дарга болон мэргэжлийн хүмүүсийг оролцуулж болно.

3 дугаар зүйлийн 2 дугаар хэсэг. Санал хүсэлт барагдуулах хороо

1. Санал хүсэлт барагдуулах хороо нь дарга, 23 хүний бүрэлдэхүүнтэй байна.
2. Санал хүсэлт барагдуулах хорооны гишүүдээр дараах хүмүүс ажиллана. Сөүл хотын дарга, болон бусад хотын даргын санал болгосон тусгай хот, өргөтгөсөн хот, мужийн иргэн тус бүр нэг хүн, иргэний нийгмийн байгууллагын нэг хүн, аж үйлдвэрийн хүрээний нэг хүн, хүрээлэн буй орчныг хамгаалах байгууллагын нэг хүн байна.
3. Зөвлөгөө өгөх хорооны гишүүн нь 2 жилээр сонгогдох бөгөөд нэг удаа улиран ажиллаж болно.

4 дүгээр зүйл. Ажилчдын холбоо

1. Ажилчдын хороо нь дараах ажлуудыг хийж гүйцэтгэнэ.
 - Хорооны зөвлөгөөнөөр хэлэлцэх асуудлыг тогтоох
 - Хорооноос итгэмжлэн өгсөн ажлууд
 - Хорооны даргаас зааварчилсан ажлууд
2. Ажилчдын хороо нь ажилчдын хорооны дарга 1 хүн, нийт 10 хүний бүрэлдэхүүнтэй байна.

5 дугаар зүйл. Хорооны тамгын газар

1. Хороо нь тамгын газартай байна.
2. Тамгын газар нь шаардлагатай гэж үзвэл семинар, телевизийн нэвтрүүлэг хийж олон нийтэд цацаж болно.

Сөүл тусгай хотын Хан мөрний цэцэрлэгт хүрээлэнгийн байгууламж байгуулах болон удирдан зохион байгуулах тогтоол /Хууль зүйн яамны тогтоол 2010-03-01/
/Солонгос хэлнээс орчуулав/

1 дүгээр зүйл.

Энэхүү тогтоол нь хотын оршин суугчийн эрүүл чийрэг, чөлөөт цагаа зөв боловсон өнгөрүүлэх, эрүүл дасгал хөдөлгөөнийг дэмжих зорилгоор Хан мөрөнд шаардлагатай байгууламж /тоног төхөөрөмж/ байгуулах, түүнийг зохион байгуулахтай холбоотой харилцааг зохицуулна.

2 дугаар зүйл.

Энэхүү тогтоолд ард иргэдэд зориулсан байгууламжид дараах байгууламжууд хамаарна.

1. Усан дээрх байгууламж
 - Усан онгоц, усан онгоцны зогсоол, дарвуулт завь гэх мэт
 - Бусад усан дээр ашиглаж болох байгууламжууд

2. Биеийн тамир, спортын байгууламж
 - Хөл бөмбөг, гар бөмбөг, бейсболын талбай /хүүхдийн болон том хүний/, теннисийн талбай, бадминтоны талбай, Солонгос үндэсний нум сумын талбай, тоглоомын талбай, гольфийн талбай гэх мэт
 - Түүнчлэн хүмүүсийн өдөр тутмын эрүүл чийрэг амьдралыг дэмжихэд шаардлагатай байгууламжууд
1. Амралтын байгууламж
 - Усан оргилуур, усан сан, загас барих тусгай тохижуулсан цөөрөм гэх мэт
 - Ард иргэдийн амралт чөлөөт цагаа өнгөрүүлэхэд шаардлагатай бусад зүйлс
2. Суралцах байгууламж
 - Байгаль орчны сургалтын танхим, загасны тухай, экологи, байгаль орчны сургалтын ажилтан, зөвлөгөө өгөх төв, яриа лекц хийх танхим гэх мэт
3. Тоглоомын байгууламж
 - Хүүхдийн тоглоомын талбай, унадаг дугуй унах талбай, нисэх онгоц болон бусад төрлийн техникийн загвар гэх мэт
 - Түүнчлэн бусад шаардлагатай хэрэгсэл
4. Цэцэрлэгт хүрээлэнгийн тохижилт
 - а) Автомашины зогсоол, ариун цэврийн өрөө, унадаг дугуйн зогсоол, гэрэлтүүлэг, сүүдрэвч гэх мэт
 - б) Түүнээс гадна цэцэрлэгт хүрээлэнг тохь тухтай болгоход шаардлагатай зүйлс
5. Цэцэрлэгжүүлэлт
 - а) Зүлэгжүүлэгт, цэцгийн мандал, зэгстэй талбай, арвайн талбай, өвстэй талбай гэх мэт
 - б) Мөн түүнчлэн цэцэрлэгт хүрээлэнгийн өнгө үзэмж, тав тухыг сайжруулахад шаардлагатай зүйлүүд

3 дугаар зүйл.

Сөүл хотын дарга нь Хан мөрний цэцэрлэгт хүрээлэнг иргэдийн ашиглах байгууламжуудыг удирдан зохион байгуулна.

4 дүгээр зүйл.

1. Хотын дарга 3 дугаар зүйлд заасны дагуу Хан мөрний цэцэрлэгт хүрээлэнгийн байгууламжийг удирдах, зохион байгуулахтай холбоотой үүргийг засгийн газар болон энгийн хуулийн этгээд, байгууллага, иргэнээр захиалан хийлгэж болно.
2. 1 дэх хэсэгт заасны дагуу ажил гүйцэтгэж буй этгээд нь 3 жилийн хугацаанд хийж гүйцэтгэнэ.
3. Бусад шаардлагатай харилцааг журмаар зохицуулна.

Тав. ОХУ -ын Москва голын ашиглалт, хамгаалалт, сэргээлтийн талаархи туршлага**а) Москва хот ба Москва гол (Зарим тоо баримт)****Дүрс 1. Москва голын сав газар (цайвар хэсэг)**

ОХУ –ын нийслэлийн эл регион 10 сая давсан хүн амтай, олон салбар чиглэлийн үйлдвэрлэл хүчирхэг хөгжсөн, орон сууц - албан байгууллагын барилга байшингийн нягтшил ихтэй ... тийм ч учраас, их хотын ус суваг, усан хангамжийн асуудал төрийн ба нутгийн удирдлагын түвшиндээ, ялангуяа Москвагийн дум, Москвагийн Засгийн газрын анхаарлын төвд байнга байдаг.

Үйлдвэрлэл, ахуйн усан хангамжийн тулгамдсан асуудлууд хэр зэрэг оновчтой зөв зохистой шидэгдсэнээс хот гэдэг их айлын эрүүл ахуйн болон байгаль экологийн оршин тогтнох үндэс суурь ном ёсоор хангагдана. Нэг хүнд ногдох ус, усан хамгамжийн үзүүлэтээр орос орон дэлхийд (Бразил, Канадын дараагаар) 3 дугаарт жагсдаг. Москва хотын оршин суугч өдөрт дунджаар 400 – 470 л. ус хэрэглэдэг гэсэн үзүүлэлт бий. (Доорхи хүснэтийг үзнэ үү)

	Улс орны нийслэл	Нэг хүнд ногдох усны дундаж хэрэглээ [л.]
1.	• Афин	160
2.	• Барселон	235
3.	• Москва	470
4.	• Лондон	286
5.	• Вена	317
6.	• Брюссель	141

- Оросын Холбооны Улсын нийслэл дундуур Москва-река урсдаг. ОХУ –ын нийслэлийн нутаг дэвсгэрт нийтдээ том жижиг 140 гол горхи (үүний 70 орчим нь бага гол), 4 нуур, 400 гаруй цөөрөм бий. Яуза, Сетунь, Городня, Сходня, Нищенка Истра ... зэрэг голууд нилээн томд тооцогддох бөгөөд тухайн нутаг дэвсгэр дээрх гол мөрний дийлэнх урсац Москва-рекаг тэтгэдэг байна.
- ОХУ –ын нийслэлийн нутаг дэвсгэрт, мөн, газар доогуур урсдаг Нищенка, Пресня, Таракановка, Неглинная ... зэрэг хэд хэдэн гол бий. Газар доорхи голууд цас бороо, хөрсний усаар тэжээгдэж урсацын хэмжээ нь өөрчлөгдөж байдаг. Жишээ нь, Неглинная гол газар доогуур 7 км. урсаж, жил болгон дор хаяж 1.5 сая [м³] усаар Москва голыг тэжээдэг.

Дүрс 1. Москва хот орчмын Москва-река

- Москва голын нийт урт нь 502 км. Үүнээс, нийслэл Москва хотын нутаг дэвсгэрт хамаарах [тэр] хэсгийн урт нь 80 км. Москва голын [хотод хамаарах хэсгийн] ай сав 17600 км² талбай эзэлдэг бөгөөд энэ нь Москва хотын нутаг дэвсгэрийн 37,5% -той тэнцэнэ. Голын урсацын хэмжээ 109 м³/сек, гүний хэмжээ (зарим газраа 14 м. хүрдэг) дунджаар 3 – 6 м., урсгалын хурд ~0.5 м/сек байдаг. Москва гол усан тээвэрт ашиглагддаг.
- Мосва хотын усан объектууд бүхэлдээ тухайн газар орны гадаргын усыг зайлуулах, хөрсний усыг сэлгэх “тохируулгын” бүхэл цогц нийлмэл систем юм. Москвагийн, жишээ нь, жижиг голуудыг хамгаалахгүйгээр, Москва голыг хамгаалах тухай ярих боломжгүй гэж үздэг. Тиймээс, энэ хандлага бодлогын түвшинд (хууль тогтоомжийн агуулгад) тусгалаа олж, Москвагийн удирдлага нийслэлийнхээ нутаг дэвсгэр дэх Бага голуудыг сэргээн тордох, эрүүлжүүлэн хамгаалах Концепц (Концепция восстановления и реабилитации малых рек г. Москвы) –г батлан хэрэгжүүлж байна. Москвагийн бага голуудын хамгаалалтын бүсийг тогтоосон нь дээрх Концепцийн дагуу хийгдсэн ажил байв. Мөн Москвагийн голуудын голдрилыг гүнзгийрүүлэх арга хэмжээг ч авч байна. Хотын засаг захиргаа энэ мэтээр олон бодит ажил өрнүүлж байдаг ч, хачирхалтай нь, өнөөг хүртэл, гол ус (түүний булан тохой) –г хэсэглэн хариуцуулж хамгаалах чиглэлд ахиц дэвшил гараагүй байна.

- Нийслэл дэх усны нөөцийг хамгаалахад чиглэлд хамгийн их хүндрэл учруулж байгаа асуудал бол гадаргуугийн хог новш янз бүрийн замаар голын голдрилд орох, голын эрэг тохойд хог хаягдал асгах, мөн, их хотын бохирын хаягдал гүйцэд цэвэрлэгдэлгүйгээр ариутгал татуургын сүлжээгээр дамжин гол ус бохирдуулах явдал юм. Томд тооцогдох 200 гаран үйлдвэр завод Москва голд хаягдал усаа [түүгээрээ] нийлүүлж байгаа нь байгааль хамгаалал талаасаа эрсдэл дагуулсан үйл ажиллагаа юм.

Хүрээлэн байгаа орчинд сөрөг нөлөөтэй үйл ажиллагаа эрхэлдэг 30000 гаран үйлдвэрийн газар Москвад бий. Хотын нутаг дэвсгэрт аж үйлдвэрийн 71 тусгай бүс, 14 дулааны цахилгаан станц, 63 районны дулааны станц, 1000 гаран уурын зуух төвлөрчээ. Москва хотын автопарк 3 сая автомашинаас бүрдэх ба зөвхөн авто тээврийн байгууллага 2500 орчим байна. Москва хот 4 сая тонн. ахуйн хог гаргадаг, үүнийхээ 3 саяыг нь булдаг, 300 мянган тн. –ыг нь шатаадаг, 700 мянган тн. –ыг нь ялган боловсруулж 2 дахь түүхий эдээр ачуулдаг байна.

Товчхондоо, ийм “хүнд нөхцөл” –ийн дундуур Москва гол урсдаг. Москва гол зөвхөн москва хотыг бус өөр олон хот сууринг дайран урсдагийг ч бас дурсах ёстой гэж үзнэ. Москва гол “чац” томтой мөрөн тул, түүнийг жишээ нь, манай Туул голтой адилтган жиших боломжгүй ч энд мөн тэмдэглэж байна.

б) Москва голын бохирдолт, түүнийг саармагжуулах арга хэмжээ

Мэргэжилтнүүд, Москва голын бохирдолт хэр хэмжээнээс давсан байдалтай он удаан жил явж ирсэн нь, эдүгэ, “их байгалийн өөрөө цэвэрших чадамжаас олон дахин давсан” эмгэнэлт байдлыг үүсгэсэн гэж үзэж байна. Иймэрхүү, экологийн “ноцтой” нөхцөл байдал нь, орост, зөвхөн Москва голын ай савд ч үүсээд байгаа юм биш, нилээн хавтгайрсан шинж тархацтай байна гэж үзжээ. Москвагийн олон голын голдрил – ёроолд ямар дүр зураг оршин байгааг аймшгийн кино-кадраар төсөөлүүлэн бичиж ярих нь элбэг болсон байна. Үүнийг лабораторийн нарийн анализ, судалгааны байгууллагуудын дүн шинжилгээ давхар нотолдог. Бид хойно зарим жишээг тоо баримтаар дурдах болно.

Москва голыг бохирдлын хамгийн гол үзэгдэл нь түүний ёроолд хуримтлагдсан “байгалийн биш” лаг тунадас юм. Зарим газрын ийм тунадас хатуурч мөртрээр яригдах зузаантай болж, дор нь хийн хурамтлал үүсч бий болсон байдаг гэнэ. Москвагийн засгийн газрын Хүрээлэн байгаа орчныг хамгаалах ... асуудал эрхэлсэн депетаментын мэдээнд, нийслэлийн хэмжээнд ажиллаж байгаа ус цэвэрлэх, ариутгах татуургын 109 байгууламжийн нийт хүчин чадал чамлагдаж байгааг дурдсан байна.

Москва голын уснаас Москваг дайран өнгөрч дуусдаг “гарц” дээрээс дээж авч шинжлэхэд дараахь үр дүн гарсан байна. (Хүснэгтийг үзнэ үү)

Усны найрлага зарим дахь бодис	Зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээг давсан байдал (дахин)
▪ Аммоний	6,9
▪ Фосфатууд	7
▪ Нитритууд	8,4
▪ Железо	2,5
▪ Марганец	9
▪ Цинк	2,1

▪ Алюминий	2,4
▪ Нефтийн гаралтай бодис	3,9
▪ Формальдегидууд	5,5

Нэгэнт ийн бохирдсон Москва голыг хэрхэн цэвэршүүлэх вэ; гэдэг бол том асуулт юм. Нэмж бохирдуулахгүй байсан ч гол өөрөө аяндаа цэвэршиж чадахааргүй болсон тухай яригддаг. Хүмүүсийн хамгийн хийж чадах, хамгийн үр дүнтэй арга ажиллагаа бол нийслэлийн цэвэрлэх байгууламжийн технологийн шинэчлэлийн асуудал гэж үздэг байна. Борооны ус зайлуулах сувагийн шүүн тунгаах чадамж ч энд хамаатай. Өөрөөр хэлбэл, хот гэдэг их айлын гудамж талбай цэвэр цэмцгэр байх нь гол усаа хамгаалахад шийдвэрлэх нөлөөтэй гэсэн үг аж.

Москва голын хот дотрхи хэсэгт хамаарах 83 км. үргэлжлэх хэсгийн усан мандал доохи үндсэн голдрилын хог новш, иль лагийг бүрэн цэвэрлэхэд дор хаяж 10 млрд. доллар хэрэгтэй гэсэн тойм тооцоо гардаг байна. Холбооны болон орон нутгийн эдийн засгийн чадавхи энэ их мөнгийг гаргах боломгүй болохоор “тухайн уёан объектийг нэмж бохирдуулахгүй байхад” анхаарах “явцуу сонирхол” бас [арга буюу] үүсдэг бололтой юм.

Москва голын усыг ундны зориулалтаар ашигладаггүй нь түүний бохирдлыг тодорхойлох энгийн нэг хэмжүүр юм. Москва голын бохирдолд нэрвэгдсэн “хүнд хэсэг” -үүдийн загасыг хүнсэнд хэрэглэдэггүй. Москва голын [тааламжгүй газрын] загас хүнд металлын давс, нефтийн бүтээгдэхүүнээр хордсон байдаг тул түүнийг идэж гэмээнэ, тэдгээр бодис хэрэглэгчийн бие организмд нэвчинэ, аюултай. Бас, Москва гол өөрөө хөрс ба хөрш зэргэлдээх “цэвэр” усан сангуудыг бохирдуулах боломжтойг ч үгүйсгэдэггүй байна.

Москвагийн Засгийн газар Москва голыг хамгаалах асуудал ихээхэн анхаарч байна. 1999 оноос ОХУ –ын нийслэл Москва хот экологийн бодлогоо өөрчлөх бодлогын баримт бичиг (Их хотын экологийн аюулгүй байдлыг хангах Концепц) -ээ боловсруулан баталж мөрдөж байгаа юм. Хэдий тийм ч, олон нийтийн зүгээс усны ай савыг хамгаалах бодлого чадамжийг хотын удирдлагууд 1995 оноос эхлэн байнга сулруулж ирсэн гэх шүүмжлэл ч цөөнгүй гарч байдаг. Их хотын экологийн аюулгүй байдлыг хангах Концепцээс урган гарсан гэж хэлж болох хотын байгаль орчныг хамгаалах сэдэв чиглэлтэй эрх зүйн хэм хэмжээ тогтоосон 100 гаран хууль тогтоомж батлагдан гарчээ. Бодлогын хэрэгжилтийг хангах зорилгоор 2020 он хүртэлх суурь програм (Хөтөлбөр)¹⁰ –аа ч баталсан байна.

с) ОХУ –ын Усны кодексийн байгаль орчныг хамгаалах чадамж, агуулгын зарим онцлог

Москва хот байгалийн усан объектоор нэн баян болохыг бид өмнө тоо баримтаар цухас дурдсан билээ. Тийм болохоор тэнд, засаг захиргааны зүгээс, зөвхөн нэр бүхий нэг – хоёр голыг хамгаалах тухай ярихаасаа илүү усан бассейнаа бүхэлд нь хамгаалах чиглэлд түлхүү анхаардаг байна. Манайд, монголд байдал [арга буюу] эсрэгээр тавигдаж, бид, бид эдүгээ ганцхан Туул голоо хамгаалах тухай ярьж байгаа нь зарчмын үүднээсээ бол ялгаагүй зүйл юм.

Бүгд Найрамдах Солонгос ... зэрэг зарим улс оронд зөвхөн тухайлсан нэг гол мөрнийг хамгаалах тухай хууль байх нь байдаг. Гэвч энэ дэд хэсэгт бид, зөвхөн ОХУ –ын хууль тогтоомжийн зарим зохицуулалт, тухайлсан холбогдох заалтууд, гол ус хамгаалах тулгамдсан асуудлуудыг авч үзэх зорилготой болно.

¹⁰ Оросын Холбооны Улсын хууль; гэсэн агуулгаар;

1. Холбооны хууль (2004.8.22, №122) –аар “буцаан авч”, 4 сарын дараа Холбооны хууль №199 (2004.12.29) –өөр, холбооны субъектад “буцааж олгосон” байгаль хамгаалах чиглэлэйн нилээн хэдэн бүрэн эрх бий. Тэнд зааснаар, байгалийн усан объектийг хамгаалах чиглэлээр холбооны субъектүүд “төрийн нэрийн өмнөөс хийгдэж байгаа мониторингийн үйл ажиллагаанд бүрэн эрхтэй ороцох, усан объектийн экологийн байдалд хохирол учруулсан этгээдээс хохирол нэхэмжлэх эрхтэй” гэж заажээ.
2. ОХУ –д, 2006 оны 6 сарын 3 –наас Усны нэгдсэн [шинэ] кодекс үйлчилж эхэлсэн. Энэ хуулийг олон нийт, хууль хэрэгжүүлэгчийн зүгээс шүүмжилж байсан ч, тэрээр эдүгээ, Москвагийн усан бассейныг хамгаалахад мөрддөг гол эрхзүйн баримт бичгийн үүргийг гүйцэтгэж байна. Тухайлсан нэг – хоёр гол мөрнийг хамгаалахад зориулсан хууль гарсан тохиолдолд “тэнд Водный Кодекс” хэрэг дээрээ мөрдөгдөхгүй болох аюул байдаг; гэж үзнэ.
 - Тэрхүү Водный кодекс (цаашид “кодекс” гэх) –ийн 55 дугаар зүйлд, усан объектийн өмчлөгчийн (гол ус хамгаалах чиглэлд) хүлээх үүргийг зааж өгсөн. Усан объектийн гол өмчлөгийнхөө хувьд төр өөрөө “цөөнгүй үүрэг” үүгээр бас хүлээсэн гэж хэлж болно. Төр тэр үүргээн хэрэгжүүлэхээр бүтцийн байгууллагуудаа ч зохих ёсоор байгуулдаг гэж хэлж болох үндэстэй. Усны нөөцийн холбооны агентлаг, ОХУ –ын Байгалийн баялгийн яам, Эрүүл ахуй, ариун цэвэр, халдвар судлал байгууллага (Госкомсанэпиднадзор) -ууд нь тэдгээр үүргийн хэрэгжилтийг хангах үүрэг хүлээнэ.
 - Хувьчлагдсан усан объектийг өмчлөгч нь усыг бохирдуулахгүй байх, бохирдсон тохиолдолд хорт нөлөөллийг саармагжуулах үүрэг мөн хүлээнэ.
 - Москвагийн хууль тогтоомж, мэдээж хэрэг, холбооны хуульд нийцэж гарна. Москвагийн засгийн газрын тэргүүн, дэд тэргүүний захирамж, Москвагийн засгийн газрын тогтоол ... засаг захиргааны нэгжийн удирдлагаас гаргасан холбогдох шийдвэрүүдээр нийслэлийн усны нөөцийн ашиглалт хамгаалалтыг зохистой шийдэх боломжтой. Өөрөөр хэлбэл, ОХУ –д засаг захиргааны нэгжийн удирдлага төвөөс хараат биш байдлаар ажиллах боломжоор түлхүү (манайхыг бодвол харьцангуй илүү) хангагдсан байдаг.
 - Усны кодекс (2006) батлагдах хүртэл гол ус хамгаалах Москвагийн засгийн газрын хууль тогтоомжид олон зүйл тодорхой байх боломжгүй байсан гэж үздэг байна.
 - Эдүгэ, ОХУ –д Усны кодексийг мөрдөж хэрэгжүүлэх “дагалдах дүрэм журам” бүрэн дүүрэн гарч амжаагүйгээс ... тухайн асуудалд холбогдох жижиг сажиг олон зүйл нэг хэсэгтээ урьдын адил зохицуулалтгүй хэвээр явах төлөвтэй байгааг ч иргэний нийгмийн байгууллагууд анхааруулсаар байдаг. Ер нь, бүхнийг хуулиар зохицуулна гэсэн үзэл санаа өөрөө утопи шинжтэйг энд ч бас хамаатуулан тэмдэглэмээр байна.

Хотын хүн ам, нутаг дэвсгэр, хүрээлэн байгаа орчныг байгалийн болон техноген шинж чанартай гэнэтийн аюул ослоос хамгаалах “санхүүгийн баталгаа” –ны тухай Москва хотын хууль батлагдан (1997.11.5., хууль №46) хэрэгжиж байна. Энэ хуулийн 13 дугаар зүйлд зааснаар, үйл ажиллагаа нь осол аваарын улмаас (хүний хүчин зүйлээс хамааран) доголдож, улмаар, байгаль орчныг огцом бохирдуулах, оршин суугчийг хордуулах, айлган түгшээх магадлалтай “аюултай үйлдвэрлэл” эрхэлдэг үйлдвэрийн газруудад “аюулын зэрэг” - ангилал тогтоодог байна. Улмаар, мөн хуулийн 39 дүгээр зүйлд заасан ёсоор, тодорхой ангилалд багтсан “аюул тарих магадлалтай аж үйлдвэрийн обектууд” нийгэмд учруулж болзошгүй “ирээдүйн” эрсдэлээс “өөрийгөө болон нийгмийг хамгаалах баталгаа” болгож, “экологийн датгалд” заавал даатгуулах ёстой юм. Энэ бол, уг чанартаа “экологийн ...” нэртэй хариуцлагын даатгал мөн; гэж үзнэ.

d) Зарим санал

1. Байгалийн усан объектийн нөөц - ресурс харьцангуй багатай (mongolia ... г. м. мэт) бүс нутагт, нутгийн иргэд ердийн ухамсрын түвшиндээ “гол ус” гэдгийг яг харагдаж байгаа “усан толио” –гоор нь явцуу төсөөлдөг гэнэн үзэгдэл их байна. Тиймээс тэд, тухайн объектыг хамгаалах нэрийн дор “хаших, хашаалах” сонирхолд илүү хөтлөгддөг гэж үзэж болохоор байгаа юм.

Гол усыг хамгаална гэдэг бол, өргөн утгаараа, тухайн голын ай савыг бүхэлд нь хамгаалах үйл явц байдаг ажээ. Их голын ай савд, жишээ нь, хөрсийг хамгаалах нь усыг хамгаалж байгаа хэрэг мөн юм. Энэ байдал, ОХУ –ын холбогдох туршлагаас харагдаж байна.

2. Их хотын байгалийн усан объектыг хамгаалах арга – нөөцийн нэг бол үйлдвэр байгууллагын хаягдал усыг, тэнд нь орчин үеийн өндөр технологиор цэвэршүүлж, ахин дахин ашиглах, дотоод локаль эргэлтэд оруулах замаар, бохир усыг их голд юүлэх “нийлүүлэлт” –ийг багасгах явдал мөн; гэсэн мэргэжилтнүүдийн саналыг ч манайд бас анхаарах нь зүйтэй болов уу.

3. Тусгаар тогтносон хамтын нийгэмлэгийн орнуудын “Экологийн даатгалын тухай” загвар хууль (Модельный закон “Об экологическом страховании” от 15.11.2003 г.) гарсан байдаг. Ер нь, ОХУ (Москвагийн парламент, Засгийн газар) чухамхүү энэ “экологийн даатгал” –ын хүрээнд хамаатуулж, гол усаа технологийн үүсэлтэй эрсдэлээс хамгаалах “санхүүгийн баталгаа” бий болгож байгаа нь анхаарал татах аспект мөн; гэж үзнэ.

4. Монголд байгаль орчны чиглэлтэй 40 шахам үйлчилдэг. Эдгээр хуулийн агуулын нийтлэг хүрээнд тухайлсан нэг нэр бүхий гол горхийг хамгаалж болохгүй байх үндэсгүй мэт. Сайн бодож боловсруулаагүй олон хууль журам уул ус, гол орхийг гол усыг хамгаалах үүргээ тэр бүрий биелүүлэхгүй, харин ч бүр сөрөг эффект өгч, (зарим талаар) “тухайн объектын эс хамгаалалт” –ыг өөгшүүлэх чиглэлд үйлчилдэгийг судлаачид тэмдэглэж иржээ.

Гол мөрний ай савд ашиглалт олборлолт явуулж байгаа уул уурхайн болон барилгын компаниудын хүрээлэн байгаа орчинд сөрөг нөлөөтэй үйл ажиллагаа нь хуулийг олон болгоноор буурахгүй. Энэ нь хуулийн хэрэгжилтийн практикаас нэгэнт тодорхой болсон зүйл юм. Тэгэхээр, хуулийн хүрээнд асуудлыг зөв зохицуулъя, үр дүнг нь үзье гэвэл нэгэнт гарсан хуулиа агуулгын хувьд төгөлдөршүүлэх хэрэгтэй.

5. Сүүлийн жилүүдэд, Байгаль орчны нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль, Экологийн хохирлыг нөхөн төлөх журмын тухай хууль ... гээд шинэ шинэ олон хуулийг санаачлан гаргах цаг болсон тухай их ярьж бичиж байна. Гарсан хойноо хэрэгжих магадлалыг нь бодолцвол бидэнд “Экологийн даатгалын тухай хууль” нэн тэргүүнд хэрэгтэй байгаа юм. Энэ хууль батлагдвал, ядаж Улаанбаатарын районд Туул голыг элдэв эрсдэл, бохирдлоос хамгаалахад ихээхэн хэрэг болно.

